

КУЛТУРНА ПОЛИТИКА У ПРОТЕКТОРАТУ ЧЕШКЕ И МОРАВСКЕ

Живимо у време протектората. За разлику од претходних, ово је протекторат који нема јасно одређен центар, те неодољиво подсећа на сентенцу приписивану Алену де Лилу, мислиоцу из XII века: „Бог је бесконачна сфера чији је центар свуда, а обод нигде.”

Јер, свакодневно смо сведоци тога да однекуд, из неког магловитог и неодређеног центра, долазе моде, изричите и прећутане забране, језик којим именујемо или којим не смемо да именујемо оно што видимо и доживљавамо.

Ми не можемо ни да предвидимо која од тема, и који однос према тој теми ће данас бити доминантан, а сутра већ можда проскрибован.

Како је овај осећај спутаности изричитим или подразумевајућим командама, који долази однекуд споља, постајао све већи, то је веће бивало моје интересовање за ситуације које су ми се чиниле сличним у прошлости.

Тај осећај спутаности растао је и услед све масовнијег прихватања ставова који га чине од стране средина у којима сам живео.

Тако сам почео да ишчитавам књиге о културној политици и пропаганди у марионетским, квислиншким, и уопште неслободним режимима.

Гутао сам књиге о култури, штампи и свакодневном у вишијевској Француској, окупираној Србији и разним врстама протектората које је Трећи Рајх успостављао на окупираним територијама.

Запамтио сам детаље као што су *Конгрес европских њисаца* који је одржан у Паризу, 1941. или 1942. године, разне пријатељске фудбалске утакмице између земаља сателита Трећег рајха, и отварање дипломатских представништава Независне Државе Словачке у НДХ, и слично.

Запамтио сам модне журнале, мелодраме Наташе Гол и мјузикле Марике Рек.

Од свега тога, ако се изузме период нацистичке окупације у Србији, нарочито ми је била занимљива културна политика коју је Трећи рајх спроводио у Протекторату Чешке и Моравске.

Можда зато што говорим чешки, и што сам и због превођења капиталног дела *Мала Анијанија 1919–1938* покојног чешког историчара Здењека Сладека (Zdenek Sladek, *Malá dohoda 1919–1938*) морао да се (озбиљније него што сам можда и намеравао) бавим историјом чехословачке тзв. Прве Републике (1918–1938) и последицама њеног ишчезнућа.

Ту сам наишао на део историје који као да се намерно скрива од погледа непрегледних маса туриста који од садашње Чешке евентуално виде Праг, а у њему Храдчане, Карлов мост и астрономски сат на Староградском тргу.

Схватио сам да је „опскурна земља негде на истоку Европе због које није вредно да се ремети мир у Европи” (парафразирам британског премијера Невила Чемберлена у тренутку када ју је он тако олако предавао Хитлеру) била пета индустријска сила света, и његова оружарница, са најизграђенијом мрежом железница на свету, комплетно електрификована 1931. године.

Схватио сам и да је за Немачку било неопходно да Збројовка настави да испоручује пешадијско наоружање, Шкода тенкове, а њени плзењски заводи, преименовани у Херман Геринг Верке, ловачке авионе.

Али да Трећем рајху ни у ком случају нису били потребни њени писци, сликари и архитекти, који су у тих двадесет година претходне слободе представљали светску авангарду.

Политиком окупационих немачких власти у Протекторату Чешке и Моравске темељно су се бавила два немачка историчара; Детлеф Брандес и Фолкер Мон.

Детлеф Брандес се у својим радовима *Чеси под немачким пројекторацијом – окупациона политика, колаборација и отпор 1939–1945* (Detlef Brandes, *Die Tschechen unter deutschem Protektorat. Besatzungspolitik, Kollaboration und Widerstand 1939–1945*) и *Германизовање и иселиње – нацистичка национална политика у чешким земљама* (Detlef Brandes, *Germanisieren und aussiedeln. Die nationalsozialistische Nationalitätenpolitik in den böhmischen Ländern*) бавио укупном немачком политиком у Протекторату – њеним циљевима, средствима и протагонистима.

Фолкер Мон се бавио сегментом ове укупне политике у својој књизи *Нацистичка културна политика у Пројекторацији – концепција, пракса и реакција чешке стране* (Volker Mohn, *NS-Kulturpolitik im Protektorat Böhmen und Mähren: Konzepte, Praktiken, Reaktionen*),

у којој је описао циљеве, институционални оквир, методе, протагонисте и реакције чешке средине.

Према Детлефу Брандесу, немачка културна политика у Протекторату Чешке и Моравске представљала је неодвојиви сегмент шире окупационе стратегије усмерене ка дубинском преобликовању чешког друштва у складу са расним и империјалним циљевима Трећег рајха.

Ти циљеви описани су у самом наслову његовог капиталног дела: *Германизовањии и иселињии – нацистичка национална политика у чешким земљама.*

Сажето речено, основни циљ нацистичке културне политике био је: деполитизација, културно потчињавање и постепена германизација чешког простора.

Културна политика стога није имала за циљ дијалог култура, већ административно управљање идентитетом – култура је коришћена као инструмент контроле, деморализације и дугорочног етничког преобликовања.

Она није имала карактер привременог управљања културом, већ је функционисала као инструмент систематске деполитизације становништва, демонтаже чешке интелектуалне елите и слабења националне самосвести.

Истовремено, допуштањем ограничених облика „безазлене” фолклорне продукције и сузбијањем аутономне високе културе, окупационе власти настојале су да сведу Чехе на радну популацију лишена културног и политичког субјективитета.

У том контексту, културна политика служила је као средство селекције и дисциплиновања, припремајући терен за делимичну асимилацију „расно подобних” и дугорочну германизацију простора, чиме је култура постала кључни механизам административног управљања идентитетом под окупацијом.

По Фолкеру Мону, нацистичка културна политика у Протекторату није имала за циљ само контролу већ и симболичко понижавање: требало је доказати да чешка елитна култура нема сопствени извор, већ да је тек бледа копија немачке, како би се немачка надмоћ представила као природна и неизбежна.

Мон детаљно описује институције, протагонисте, карактеристичне случајеве и њихово значење.

Описује и методе стимулације и кажњавања.

И оставља наду да ће неки будући историчар на исто тако темељан начин описати и доба у којем живимо.

Приредио
Влаган МАТИЋ